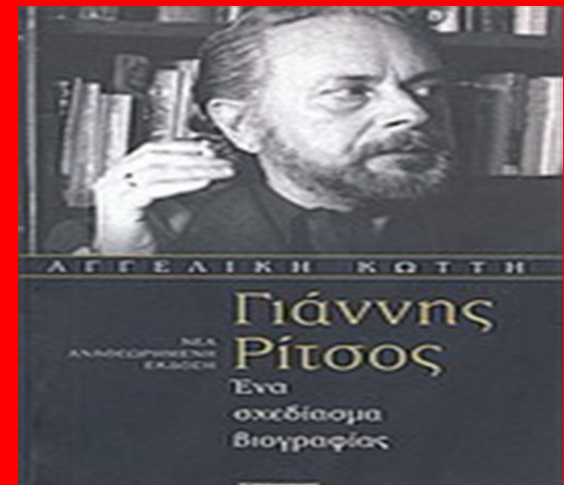

ΓΙΑΝΝΗΣ ΡΙΤΣΟΣ

ΤΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥ ΓΙΑΝΝΗ ΡΙΤΣΟΥ

Ο Γιάννης Ρίτσος ήταν ένας από τους σπουδαιότερους Έλληνες ποιητές με διεθνή φήμη και ακτινοβολία. Πολλά έργα του έχουν μεταφραστεί σε πολλές γλώσσες. Δημοσίευσε πάνω από εκατό ποιητικές συλλογές και συνθέσεις, εννέα μυθιστορήματα, τέσσερα θεατρικά έργα και μελέτες. Πολλές μεταφράσεις, χρονογραφήματα και άλλα δημοσιεύματα συμπληρώνουν το έργο του.

Η ποίηση του Γιάννη Ρίτσου, επηρεάστηκε τόσο από τα βιώματά του, όσο και από τις κοινωνικές αναταραχές της χώρας. Ο Ρίτσος, μέσα στα ποιήματά του, έχει βιώματα που αντλήθηκαν από τον Εμφύλιο Πόλεμο, τις εξορίες που υπέστη και από κάθε κοινωνικό, μικρό ή μεγάλο, έναυσμα που το δόθηκε, όπως για παράδειγμα το ποίημα του ο Επιτάφιος. Ο Ρίτσος μέσα στα ποιήματά του γίνεται άλλοτε ερωτικός κι άλλοτε βαθιά υπαρξιακός. Ο Ρίτσος, έδωσε την πρώτη του παρουσία στα γράμματα, το 1924, με το ψευδώνυμο «Ιδανικό Όραμα», στο περιοδικό "Η Διάπλασις των Παιδών". Η παρουσία αυτή άρχισε επίσημα το 1930 και τελείωσε με τον θάνατο του ποιητή, αφού δημιούργησε μέχρι και το τέλος του.

Οί σκοτωμένοι ξεκουράζονται
κάτου απ' τὸ χῶμα,
μὰ ἐδῶ, πάνου απ' τὸ χῶμα
μᾶς σκοτώνουν κάθε μέρα,
σκοτώνουν κάθε μέρα
τὴν ἐλπίδα μας

Γιάννης Ρίτσος

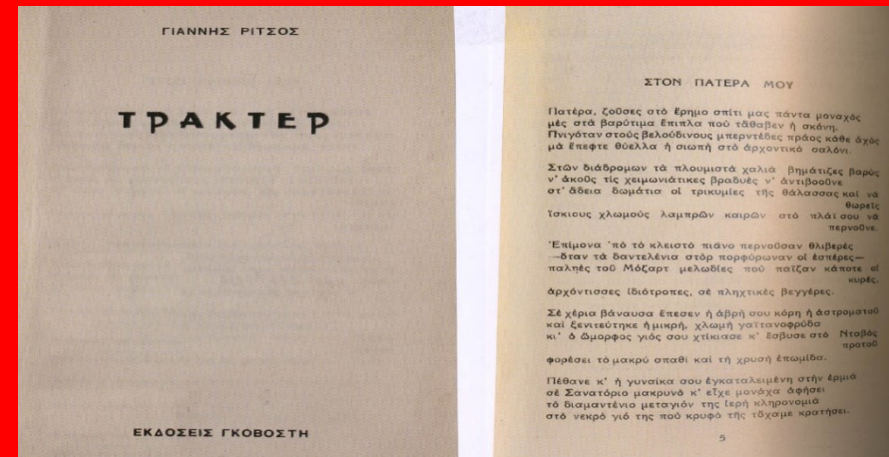

Από το 1930 έως το 1935-36, ουσιαστικά, ήταν μια περίοδος προετοιμασίας και προεργασίας για τον ποιητή. Ο νεαρός τότε ποιητής, Γιάννης Ρίτσος, εμφανίζεται επίσημα στα γράμματα με δύο ποιητικές συλλογές. Στο εναρκτήριο ποίημα των “Τρακτέρ” (1930-34), όπως και σε πολλά άλλα της συλλογής αυτής και της “Πυραμίδες” (1930-35). Ο Ρίτσος στις πρώτες του αυτές συλλογές, αναζητά τη λύτρωση, την παραμυθία και την αναγνώριση. Γράφει σε ένα από τα ποιήματα του:

«Απ'την πληγή μου κοίταξα του κόσμου την πληγή.»

Ο προσωπικός πόνος, εδώ, γενικεύεται. Γίνεται καταγγελία. Γίνεται απόρριψη της κοινωνικής συνθήκης.

Άλλες φορές οργίζεται, στηλιτεύει, και με αιφνίδιες αντιστροφές εκτινάσσεται στα ύψη, άλλοτε αγέρωχος κι άλλοτε υπεροπτικός:

«Μα όταν εσείς, ω τύραννοι κι αναντροι κ ευτελείς, δε θάστε μήτε σκιά καπνού στης Ιστορίας τα χάη, εγώ στη μνήμη των Καιρών θάμαι η λαμπρή σελίς και στ' όνομά μου ο αιώνας μας ακέριος θ' αντηχάει

Κι άλλες φορές γίνεται λυρικός, σατιρικός, σαρκαστικός. Οι αυτοσαρκαστικές του αναφορές τον φέρνουν πιο κοντά στο Καρυωτάκη, ενώ στα ποιήματά του ανιχνεύεται και ο Κώστας Βάρναλης. Κρητικοί της εποχής βρίσκουν μέσα στα ποιήματά του, επιρροές και από Τάκη Μπάρλα ή και Ορέστη Λάσκο. Βεβαίως, για τον Κώστα Βάρναλη, θα παραδεχτεί κι ο ίδιος, ο Ρίτσος, τις επιρροές που έχει από αυτόν, ειδικότερα, από το "Το Φως που καίει" (1922).

Γιάννης Ρίτσος

Όποιος γλυτώνει από ένα δάκρυ
έναν άνθρωπο, υψώνει ένα μέτρο
το μπόι της ανθρωπότητας.

Ωστόσο, ο καρυωτακισμός του Ρίτσου συνίσταται σε έναν διαρκή επίπονο διάλογο μαζί του. «Οι δύο πρώτες συλλογές του, αναδρομικά κοιταγμένες, μας πείθουν πως ο Καρυωτάκης δεν ήταν ένα σπαραχτικό αδιέξοδο για την παραδοσιακή ποίηση, αλλά μια ηρωική αφετηρία για νεότερη», όπως επισημαίνει ο Γ.Π. Σαββίδης.

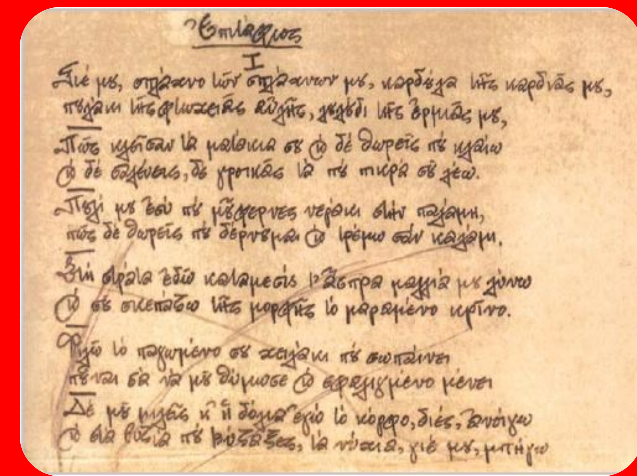
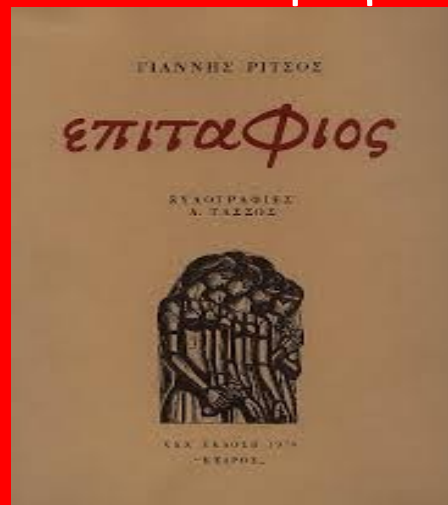
Από την άλλη, ποιήματα όπως: Στο Χριστό, Στο Μαρξ, ΕΣΣΔ, Γερμανία, που βρίσκονται στη συλλογή "Τρακτέρ", εμπεριέχουν μια πιο εξωστρεφή τάση, και με τη φουτουριστική, μαγιακοβσκική προβολή, προΐδεάζουν και σηματοδοτούν τους νέους προσανατολισμούς του ποιητή. Οι επιδράσεις των Κωστή Παλαμά και Άγγελου Σικελιανό είναι εμφανείς, ωστόσο, και στις δύο συλλογές.

1935 - 1942: λυρισμός

Αρχής γενομένης από το 1935, και με τις συνθέσεις π.χ., Ο ξένος και Ο λύχνος των φτωχών και ταπεινών, στην ποίησή του, ο Ρίτσος, υιοθετεί ελεύθερο στίχο, πράγμα που σηματοδοτεί τη στροφή του προς τον λυρισμό. Τα έργα αυτής της περιόδου έχουν υφολογικές διαφορές. Διακρίνονται από δύο κατευθύνσεις -πολύ σχηματικά. Η μία κατεύθυνση τείνει, όλο και περισσότερο, σε μια φωνή χαμηλών τόνων με ρυθμούς υπόγειους, που «πλησιάζει το πρότυπο της απλής συνομιλίας». Ο εκτεταμένος στίχος, από την άλλη, υπηρετεί την αφηγηματική ανάπτυξη. Στη δεύτερη κατεύθυνση, ο υπαίθριος χώρος εισβάλλει με φωτεινές, τολμηρές, και άλλοτε ονειρικές εικόνες. Διακρίνονται δε, τα έργα του Ρίτσου, από μικρές στροφικές ενότητες, μουσική ροή και έντονο ρυθμό. Υπάρχει ένας μοντέρνος λυρισμός πλέον, στον οποίον τα υπερρεαλιστικά στοιχεία καταλαγιάζουν τον ρυθμό αισθήματος και στοχασμού και τον πειθαρχούν.

Κάποια τραγικά γεγονότα, θα υπαγορεύσουν στον ποιητή να γράψει ένα ποίημα, το 1936, με παραδοσιακό στίχο, και με ρίζες από το δημοτικό τραγούδι, τον Επιτάφιο. Το ποίημα είναι γραμμένο σε ομοιοκατάληκτο δεκαπεντασύλλαβο στίχο, επηρεασμένο από μανιάτικο μοιρολόι. Στο ποίημα απηχεί, επίσης, ο ορθόδοξος Επιτάφιος Θρήνος, ενώ συναντούνται και στοιχεία της Κρητικής Αναγέννησης. Ο Επιτάφιος έχει ευδιάκριτη συγγένεια με τη Μάνα του Χριστού του Κώστα Βάρναλη. Η μάνα του Επιταφίου όμως, ορθώνει το ανάστημά της, απέναντι στην κοινωνική αδικία και θα συνεχίσει τον αγώνα του υιού της και των συντρόφων του, έτσι, θα αναστήσει και τον γιο της.

Η αδελφή του Λούλα οδηγείται στο ψυχιατρείο, ο ποιητής βυθίζεται σε απόγνωση. Έτσι συνθέτει το “Το τραγούδι της αδελφής μου”:

Ό,τι αγάπησα μου το πήρε ο θάνατος και η τρέλα.

Έμεινα μόνος κάτω απ' τα ερείπια του ουρανού μου να αριθμώ τους θανάτους.

Αυτό το ποίημα θα του χαρίσει το «χρίσμα» του Παλαμά: «Παραμερίζουμε, ποιητή, για να περάσης».

Η αρρώστια του υποτροπιάζει (φυματίωση). Κι έτσι εισάγεται σε σανατόριο της Πάρνηθας. Εκεί γράφει το “Μια πυγολαμπίδα φωτίζει την νύχτα” και την “Εαρινή συμφωνία”. Η “Εαρινή συμφωνία” (1937-38) έρχεται για την επούλωση πληγών και να απαλύνει τη μνήμη του δύσκολου παρελθόντος, εξ αιτίας του πρωτοφανέρωτου έρωτα. Στη σύνθεση επικρατεί κοφτός στίχος, μικρές στροφές, και η ιστορία που ξετυλίγεται, αποκαλύπτει ένα φανταστικό σύμπαν:

Κλείνω τα βλέφαρα, κάτω απ' την ήρεμη νύχτα
κι ακούω να κελαϊδούν μυριάδες άστρα εκεί όπου σύρθηκαν τα
δάχτυλά σου, πάνω στη σάρκα μου.

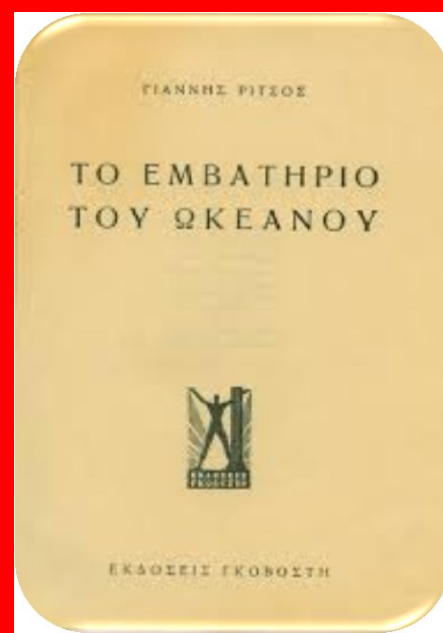
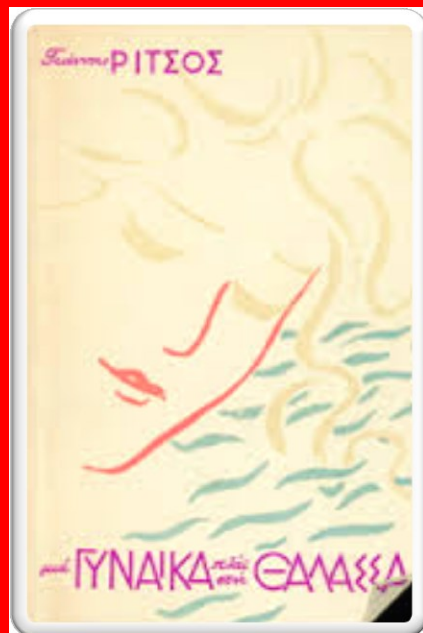
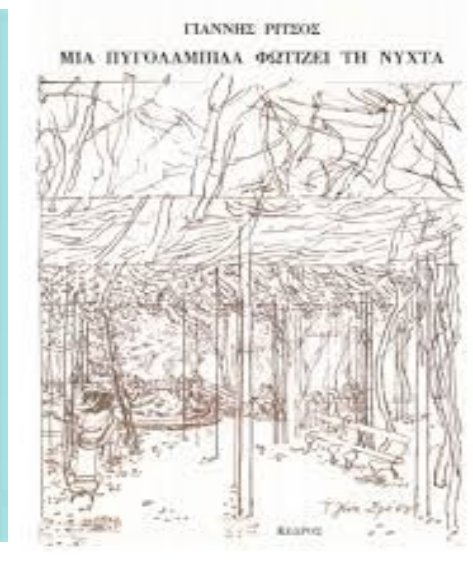

Το 1938, και αφού βγήκε από το σανατόριο, γράφει λίγο αργότερα, το “Όνειρο καλοκαιρινού μεσημεριού”, σαφής αναφορά στο σαιξπηρικό “Όνειρο καλοκαιρινής νύχτας”. Η σύνθεση αφιερώνεται στον μεταφραστή του Σαίξπηρ, Βασίλη Ρώτα. Στο ποίημα βρίσκονται πολλά υπερρεαλιστικά ευρήματα, που οικειώνονται το παράλογο του παραμυθιού και του θρύλου.

Το 1939, ο Ρίτσος, γράφει τη σύνθεση “Ο μικρός αδελφός των γλάρων”, “Ένα τρυφερό μνημόσυνο”, “Του χαμένου αδελφού μου ΜΙΜΗ”, αλλά και “Το εμβατήριο του ωκεανού” (1940). Τα ποιήματα αυτά έχουν την ίδια διάθεση της εξόδου ή της ανακατάκτησης του παρελθόντος, δηλαδή τα θέματά τους συγγενεύουν. “Το εμβατήριο του ωκεανού”, τρέφεται από την περίοδο της εφηβείας του ποιητή και απορρέει φως και θάλασσα, όπως επίσης τρέφεται και μέσα στην πολιτεία του ονειρικού ταξιδιού στο ανοιχτό πέλαγος, αλλά και από τον εφιάλτη της ναζιστικής απειλής:

Πόρτες χάσκουν στη νύχτα.
Ξίφη αστράφτουν.
Ένα φεγγάρι αποκεφαλισμένο.
Οι άνθρωποι ετοιμάζουν σκάλες,
με ανθρώπινα κόκαλα για ν' ανέβουν.

Προς το τέλος της ποιητικής περιόδου
1935 - 1942, αρχίζει το πρώτο του ατόφιο
θεατρικό έργο “Μια γυναίκα πλάι στη
θάλασσα”.

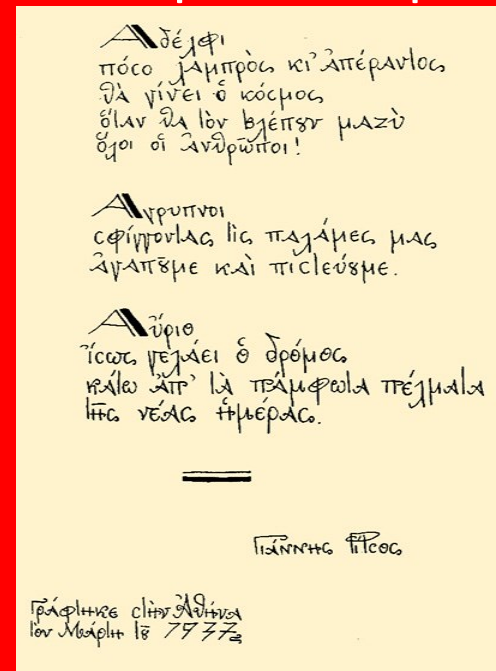
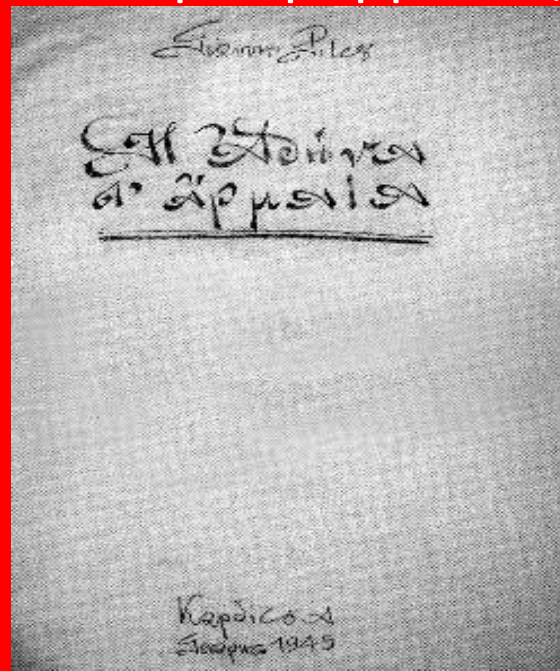

1942 - 1955: η πρώτη ωριμότητα

Την περίοδο αυτή υπάρχουν τα σημάδια της πρώτης ποιητικής ωριμότητας του ποιητή. Σε αυτήν την περίοδο ταυτίζεται με τον Εμφύλιο σπαραγμό και την εποποιία της Αντίστασης.

Πολλά έργα του Ρίτσου εκείνη την περίοδο κάηκαν, διότι τον είχαν απαγορέψει, και το πρόσωπο που τα φύλαγε φοβήθηκε και τα έκαψε. Παρόλα αυτά, η περίοδος εγκαινιάζεται με ένα μυθιστόρημα, που τιτλοφορείται ως “Στους πρόποδες της σιωπής”, το οποίο φτάνει τις 1.000 σελίδες. Ο Φραγκιάς, μέχρι πρόσφατα, το αποκαλεί πρωτοποριακό. Το 1942 προχωρά στη σύνθεση “Η τελευταία π.Α.εκατονταετία”, έργο το οποίο διασώθηκε και κυκλοφόρησε το 1961, στο οποίο, ρεαλιστικά, αποτυπώνονται η φρίκη και η εξαθλίωση της εποχής. Το ποίημα αποτελεί μια φοβερή απεικόνιση, από τη μία της βαρβαρότητας των κατακτητών και από την άλλη την αλληλεγγύη των θυμάτων. Το 1943 εκδίδεται ο συγκεντρωτικός τόμος Δοκιμασία, ο οποίος περιλαμβάνει έργα από την περίοδο 35-43. Τα ποιήματα είναι γραμμένα σε διαφορετικές εποχές και κοινωνικές συνθήκες, οπότε δεν παρουσιάζουν κάποια υφολογική ενότητα.

Στις τελευταίες σειρές, παρόλα αυτά, διαποτίζεται η περιρρέουσα ατμόσφαιρα. Προχωρώντας στην Κατοχή, υπαινίσσεται την καταπίεση και ακούγονται αντιστασιακά μηνύματα, αυτό θα έχει ως αποτέλεσμα, να απαγορευτεί από την γερμανική λογοκρισία, η τελευταία σύνθεση, ονόματι “Παραμονές ήλιου”. Το 1944, μετά τα Δεκεμβριανά, ο Ρίτσος εγκαταλείπει την Αθήνα, μαζί με οπαδούς του ΕΑΜ. Παρά την ψυχική και σωματική του ταλαιπωρία, βρίσκει το κουράγιο να γράψει το μονόπρακτο “Η Αθήνα στ’ άρματα”. Μετά τη Συμφωνία της Βάρκιζας (12 Φεβρουαρίου 1945), επιστρέφει στην Αθήνα. Θα αρχίσει να χρονογραφεί στο περιοδικό «Ελεύθερα Γράμματα», υπό το ψευδώνυμο Πέτρος Βελιώτης.

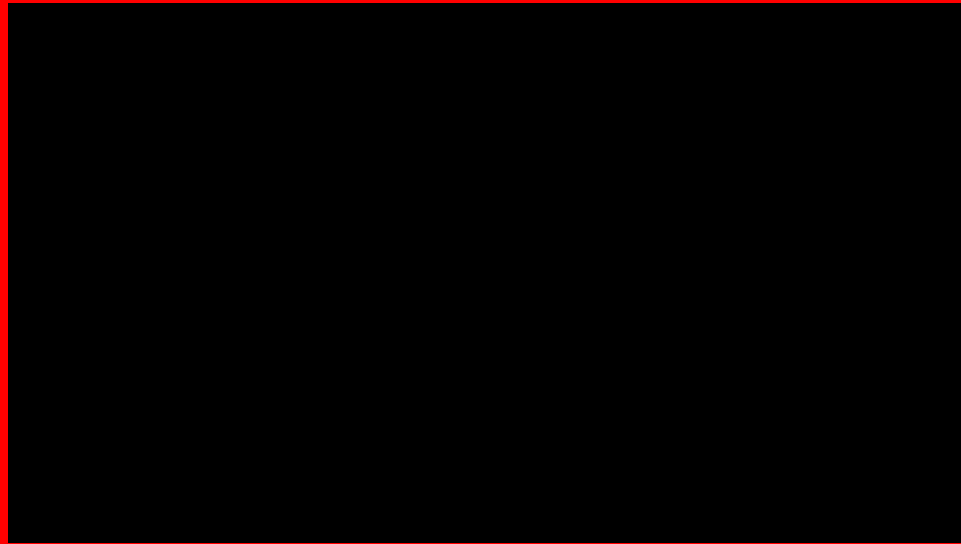
Ρωμιοσύνη & Η Κυρά των Αμπελιών

Στην Αγρυπνία, αντήχηση του σολωμικού «Πάντ' ανοιχτά, πάντ' άγρυπνα τα μάτια της ψυχής μου», το οποίο χρησιμοποιείται ως επιγραφή της συλλογής, αποτυπώνεται η περίοδος αυτή και η ελληνική περιπέτεια (1941 - 1953). Δύο από τα μείζονα έργα του ποιητή, η “Ρωμιοσύνη” και “Η Κυρά των Αμπελιών” (1945-47) θα ενταχθούν στην Αγρυπνία. Εδώ, ο ποιητής, αναβιώνει τη ρυθμολογία της προφορικής παράδοσης, η οποία συμπλέει με τον υπερρεαλισμό. Στη Ρωμιοσύνη, ο ποιητής, ανακαλεί τον άνυδρο βράχο της Μονεμβασιάς.

Πολιορκημένος από στεριά και θάλασσα.

Ο ποιητής φορτώνει το έργο του με μνήμες από επάλληλα ιστορικά, πολιτισμικά στρώματα. Γίνεται το θέατρο του αγώνα και όλων των αγώνων του Ελληνισμού, εναντίον οποιουδήποτε κατακτητή. Στη Ρωμιοσύνη πολεμούν Ακρίτες, ήρωες του '21 και αντάρτες. Στο έτερο ποίημα “Η Κυρά των αμπελιών”, παρουσιάζονται όλες οι γωνιές της Ελλάδας μαζί με την ιστορία τους. Η Κυρά διασχίζει τον τόπο και τον χρόνο. Είναι μια παναγία, μια Μπουμπουλίνα, μια Περσεφόνη, τέλος, μια μάνα. Είναι και περήφανη αγωνίστρια:

Κι έτσι στητή και δυνατή καταμεσής στον κόσμο
κρατώντας στο ζερβί σου χέρι τη μεγάλη ζυγαριά και στο δεξί την άγια
σπάθα
είσαι η ομορφιά κι η λεβεντιά κι είσαι η Ελλάδα.

Στην εξορία

Ο ποιητής εξορίζεται το 1948 στο Κοντοπούλι της Λήμνου. Εκεί γράφει ασταμάτητα, όχι για να ξεχαστεί, αλλά για να καταγγείλει ανοιχτά τους βασανισμούς και τα μαρτύρια του σώματος.

Εκεί, στον τόπο εξορίας του γράφει τα “Ημερολόγια Εξορίας I και II”. Σίγουρα, ένα από τα πιο αντιπροσωπευτικά έργα της εποχής το γράφει εκεί, τον Φλεβάρη του 1949, το “Καπνισμένο τσουκάλι”, μερικούς μήνες, πριν την ήττα της Αριστεράς, στον Γράμμο. Ο Ρίτσος ήταν βέβαιος για τη δικαίωση του αγώνα:

Ξέρουμε πως ο ίσκιος μας θα μείνει πάνου στα χωράφια/
πάνου στην πλίθινη μάντρα του φτωχόσπιτου/
πάνου στους τοίχους των μεγάλων σπιτιών που θα χτίζονται αύριο [...]
Ευλογημένη ας είναι η πίκρα μας.
Ευλογημένη η αδελφοσύνη μας.
Ευλογημένος ο κόσμος που γεννιέται.

Κατόπιν μεταφέρεται στη Μακρόνησο, το 1949. Εκεί συγγράφει τον “Πέτρινο χρόνο”. Στο έργο αυτό περιγράφει το άνυδρο τοπίο, τις πέτρες, την αναλγησία των ανθρώπων, τα βασανιστήρια, τις αγγαρείες, τον τρόμο κλπ. Συγγράφει και το “Ημερολόγια της εξορίας III”, ενώ παράλληλα, συγγράφει και ένα ποίημα που κυλάει σαν ποταμός, το “Οι γειτονιές του κόσμου”.

Το 1952 εκτελούνται ο Νίκος Μπελογιάννης και οι σύντροφοί του, ο Ρίτσος, αμέσως θα γράψει το ποίημα ο “Άνθρωπος με το γαρύφαλλο”.

Λογαριάζαμε στα δάχτυλα:/
μεθαύριο Απρίλης και το Πάσχα/
θα φιληθούνε οι άνθρωποι/.
Τους σκότωσαν.

Την ίδια χρονιά απολύεται. Βλέπει την Αθήνα και δυσανασχετεί. Σαν να ξέχασε. Έτσι γράφει το “Η Ανυπόταχτη πολιτεία”.

Την ονομάζει συνεχώς έτσι μέσα στο έργο, χρησιμοποιώντας πολλές προστακτικές: Θυμηθείτε, Ελάτε, Προχωρείτε, Τραγουδήστε. Ζητά να ανατρέψει την πραγματικότητα, αυτός, ο προτρεπτικός λόγος. Προχωρώντας στη δεκαετία, παντρεύεται, και έρχεται στη ζωή η κόρη του, Έρη, το 1955, θα γράψει το τρυφερό "Πρωινό άστρο", με υπότιτλο «Μικρή εγκυκλοπαίδεια υποκοριστικών για την κορούλα μου». Το ποίημα εκφράζει την μεγάλη χαρά που νιώθει ένας πατέρας, ώστε κι αν έχει βιώσει τόσο βάσανα.

ΤΕΛΟΣ

Από τις μαθήτριες της
Β' Γυμνασίου:

Νυμφοπούλου Μαρία

Μπάρμπα Σίλεια

Παπαϊωάννου Μαρία